

ÁRPÁD-KORI HÁZ A KÖZÉPKORI CSORVÁS FALUHELYRŐL

– S. Turcsányi Ildikó –

Előzmények

2006 októberében megelőző régészeti feltárást végeztünk a Csorvás, Felső-Sas-halom elnevezésű lelőhelyen. Erre a Délút Kft. homokbánya-bővítése miatt volt szükség, célja a homokkitermelés határának meghatározása. A homokbánya az Orosháza felé vezető 47. sz. főútra merőleges, Csorvás község mai szélétől mintegy 1000 méterre nyugatra található, észak felé haladó dűlőúton közelíthető meg (1. kép). Már igen régóta ismeretes, hogy ezen a helyen kell keresnünk a mai község középkori elődjét, melynek fekvését először 1964-ben Dienes István és Kovalovszki Júlia azonosította régészeti terepbejárás során.¹ A korábbi Sztojanovics-major (akkor Vörös Október Tsz) területén található lelőhelyen Árpád-kori és késő középkori falunyomokat figyeltek meg. A helyre egyébként már Haan Lajos felhívta a figyelmet 1870-ben megjelent munkájában: „A török berontása előtt Csorvás népes falu lehetett. A templom, sőt még az egyes házak nyomai is meglátszanak mindekkoráig. Hol a templom állott, a mostani falutól nyugotnak, Stajanovics Szilárd ur birtokán, még most is egész rakás téglák vannak s a földet ezek miatt alig lehet szántani. Mindezek oda mutatnak, hogy e falu nem oly rég pusztulhatott el.”² Karácsonyi János 1896-os vármegye-monográfiájában, Haan Lajos adatai alapján, ugyanide lokalizálja az elpusztult középkori falut.³

A település első említésével V. László (1440–1457) 1456. május 12-én Budán kelt oklevelében találkozunk.⁴ Ekkor a király Hunyadi Jánosnak adományozta több más birtokkal együtt a Csanád megyébe eső, Szentetornyához tartozó *Chorwas* pusztát, mint a szentandrásai uradalom részét. Mivel az oklevél szövege Zsigmond király adományozására hivatkozik, Csorvás története az írott források alapján legalább Zsigmond uralkodásának (1387–1437) utolsó időszakáig, vagyis az 1430-as évekig visszavezethető. Blazovich László az alföldi városok középkori településrendjével foglalkozva azt írja, hogy az adományozás 1436-ban történt.⁵

¹ KOVALOVSZKI 1965. 178. (17. számú régészeti lelőhely), ma Csorvás 1. lelőhelyként tartjuk nyilván.

² HAAN 1870a. 153.

³ KARÁCSONYI 1896. II. 70.

⁴ CSÁNKI 1890. I. 649; KARÁCSONYI 1896. II. 69; KRISTÓ 1981. 70; SZATMÁRI 1999. 83.

⁵ BLAZOVICH 1985. 110; BLAZOVICH 2002. 44.

Az elpusztult középkori település területéről igen sok régészeti lelet került már elő, többek között éremleletek. Az egyik 1962-ben nagyobb mennyiségű ezüst-pénzből állt, melyek közt nagyrészt 15–16. századi erdélyi és lengyel érmek voltak.⁶ 1974-ben újabb éremleletet forgatott ki az eke, a cserépedényben 16. századi magyar, cseh, porosz, lengyel, litván pénzek voltak. Ennek pontos helyét is ismerjük, a legkésőbbi veret 1593-ból való (1. kép). E két kincsleleten kívül a helybeliek még három hasonlóra emlékeznek, de ezek tartalmát nem ismerjük.⁷ A település múltja iránt érdeklődő csorvási Pados Pál és felesége 1972 óta végez terepbejárásokat Csorvás határában, így a középkori falu helyén és környékén is. Az általuk feltérképezett 222 lelőhelyen gyűjtött leleteiket 1977-ben, majd 1996 végén a szarvasi Tessedik Sámuel Múzeum, illetve a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum topográfiai gyűjteményének ajándékozták. Térképükön a középkori település területét ők is ide, a mai Csorvás területétől északnyugatra, a belterület szélétől és az Orosháza felé vezető 47. sz. főúttól kezdődően, csaknem 2,5 km hosszúságban és több mint 1 km szélességben jelölték be. A lelőhelyről származó gyűjteményben kevés szarmata és avar kori edénytöredéken kívül egynegyed részben Árpád-kori, háromnegyed részben késő középkori leletek vannak.

A több évtizedes, ismétlődő terepbejárások után 1997-ben került sor egy kisebb szondázó jellegű ásatásra az elpusztult középkori falu templomának helyén (1. kép). Erre a mai Csorvás község újratelepülésének 140. évfordulójához kapcsolódó ünnepségsorozat szolgáltatott lehetőséget, a feltárás eredményeit az ásató, Szatmári Imre közölte.⁸ Közleménye szerint az ásatás ideje alatt, 1997 júniusának elején is végzett részletesebb terepbejárásokat, mivel a topográfiai tapasztalatok alapján biztosra volt vehető, hogy a középkori falunak megjelölt óriási terület több régészeti lelőhelyet foglal magába. Megfigyelései szerint a templomhely környékén három, területileg ugyan különálló, de mégis egységet alkotó régészeti lelőhely jelöli a középkori falu helyét. A homokbánya bővítésére szánt terület, melynek határát 2006-ban ki kellett jelölnünk, a templommal szervesen összefüggő, a térképen Szatmári Imre által 1. lelőhelyként jelölt terület déli szélének közepét jelenti (1. kép). Az eddigi leletek alapján az is egyértelműen megállapítható, hogy a késő középkori falunak Árpád-kori előzménye is volt, s a település az egész középkor folyamán egymáshoz közeli folyómedrek partjait foglalta el. Kétségtelen, hogy ezen a területen a mai település középkori előzménye, az oklevelekben emlegetett Csorvás feküdt, mindenesetre a régészeti terepbejárások szerint a jelenkori falu határában nincs több középkori faluhely. Biztos tehát, hogy itt volt a középkori Csorvás.

⁶ KOVALOVSKZI 1965. 178.

⁷ SZATMÁRI 1999. 89.

⁸ SZATMÁRI 1999. 83–145.

A településrészlet

A humuszosítás, illetve a tiszta homok szintjéig történő földkitermelés során a munkagép hét, egymástól (a tereptől függően) 15–25 méterre levő, kb. két méter széles, 50–85 méter hosszú, nagyjából É–D-i irányú árkot húzott. A humuszosítás mélysége 39–61 cm között változott, attól függően, hogyan tudott a gép haladni. Az árkok húzását mindenkor a kutatandó terület déli, kiemelkedő részén kezdték, ennek megfelelően egy-egy árok két végpontjának szintje között 1 méteres különbség is adódhatott. A humuszréteg alatti altalajt a finomszemcsés sárga homok jelentette, mely a feltárt objektumok alján az első szélfúvástól azonnal peregni kezdett, illetve oldaluk – ha nem voltunk elég gyorsak a tisztítás utáni fényképezéssel – könnyen beomlott.

Az árkokban előkerülő szórványos objektumok adták ki azt a vonalat, mely a területen nyilvántartott középkori faluhely szélét jelzi, vagyis ettől délre a homokkitermelés folytatható. Alapos terepszemle során 7 régészeti objektumra utaló foltot tudtunk megfigyelni, ebből öt (1–5. objektum) csupán egészen sekély (10–30 cm) árkocska (szélességük 50 cm és 1 m között) lelet nélküli részlete volt, a feltárás természetéből adódóan így sem korukat, sem rendszerüket nem tudtuk megállapítani. Annyi azonban mégis elmondható, hogy kicsiny méreteiknél fogva nem lehettek sem a települést körülvevő kerítő, sem vízelvezető árkok, talán állatok egybentartására szolgálhattak, bár aljukba mélyedő karólyukakat nem találtunk.

Az árokrészletek vonalától délebbre csupán egy nagyméretű, szabálytalanul kerekedő, 460 x 510 cm átmérőjű gödör került elő (6. objektum). Középe felé lépcsőzetesen mélyült, a jelenkori felszínhez képest –291 cm-re. Rendkívüli méretei ellenére igen gyér leletanyag, csupán néhány igen kis méretű cserépbogrács- és fazéktöredék került elő belőle, eredetileg talán a településen kívül eső homoknyerő gödörként használhatták.

A homokbánya bővítésére szánt terület keleti szélében húzott legutolsó, hetedik árkunk északi végében mutatkozott a feltárás legígéretesebb objektuma, egy, az északnyugati sarkában vöröses folttal jelzett, kívülről csatlakozó kemencével ellátott ház részlete. Mivel árkaink csupán 2 méter szélesek voltak, először kelet felé néyszög alakban rá kellett bontanunk a ház feltételezett méretű foltjára, s csak ezután kezdhettük az érdemi munkát.

7. objektum (2. kép): félig földbe mélyített, lekerekített sarkú, szabálytalan néyszög alakú lakóház, tengelye nagyjából Ny–K-i irányú. Mérete: 2,90–3,75 x 3,30–3,75 m. Foltja a humuszosítás szintjén – a mai felszínhez képest mintegy 40 cm mélyen – jól elvált a homokos altalajtól, laza betöltése kevés leletet tartalmazott. Felmenő falnak sehol sem találtuk nyomát, pedig a rendkívül laza, homokos altalaj bontás közben is hamar elkezdett peregni. A ház keleti-délkeleti felében már mintegy 10 cm mélyen erősen ledöngölt, agyagos padlószintet találtunk, a legfelső, s egyben legkésőbbi réteg kb. 2 cm vastag volt, ez alatt még több réteget tudtunk kibontani, összesen kb.

10 cm vastagságban. Az alsó 2–3 réteg azonban jóval kisebb felületet fedett, csupán a ház középvonalában egy 2 x 1 méteres részletet.⁹ A humuszoláskor vörös foltként mutatkozó, a ház északnyugati sarkához kívülről csatlakozó kemence 80 x 70 cm átmérőjű, ovális formájú, alja és oldala egyáltalán nem volt kiégve, feltehetően igen keveset használták. A ház kemence előtti részében nem találtunk agyagos padlóréteget, a kemence alja 7 cm-rel volt magasabban a ház kibontott aljánál. Az északi fal közepénél még egy kerek, kívülről csatlakozó beásást találtunk, ezt 2. kemenceként rögzítettük. Ez is igen kicsi, 70 x 66 cm átmérőjű, ovális alakú volt, alja 10 cm-rel mélyebben volt a ház aljánál. Előtte a házba másfél méter hosszan benyúló, a ház aljánál 33 cm-rel mélyebb „munkagödör” találtunk, közepén egy 42 x 26 cm-es kis kiemelkedéssel, melynek teteje ugyanolyan keményre döngölt agyagréteg volt, mint a ház padlója. A munkagödör mellett az északkeleti sarokban 2 csoportban (3, illetve 4 darab) 6–8 cm átmérőjű karólyukak mélyedtek 7–12 cm-re a ház aljába. A tető szelemengerendáját tartó ágasfák cölöplyukai nagyjából a ház Ny-K-i tengelyében kerültek elő, illetve a nyugati cölöplyuk a középvonaltól délebbre. Mind átmérőben, mind mélységben igen különbözőek: a nyugati 16 cm átmérőjű, és csak 7 cm-re mélyed a ház aljába, míg a keleti cölöplyuk 26 cm átmérőjű, és 56 cm-re mélyed az itt már megfogható padlószint alá. A ház déli falához is csatlakozik egy nagyméretű – 115 x 98 cm – „munkagödör”, mélysége 41 cm. Bár mérete és mélysége indokolná, falának semmiféle megerősítését sem észleltük. Feltételezzük, az objektum a háznál korábbi lehetett. Talán a ház bejáratát tartó cölöpök nyomát jelzi a déli oldal közepén és a nyugati oldalon a saroktól kb. 30 cm-re a házfalban mutatkozó egy-egy kis félkör alakú kiszögellés.

Leletanyag (5–8. kép): az Árpád-kori településeken megszokott, kevés edénytöredék került elő, cserépbográcsok kisméretű perem- és oldaltöredékei, illetve vöröses és szürke, vastag falú fazekak perem- és kisméretű, díszítés nélküli, jellegtelen oldalrészei. A cserépbogrács-peremek a kifelé és befelé is megvastagodó típusba tartoznak, illetve az egyik darab pereme kifelé legyűrt (5. kép 2). A ház és egyben a feltárás legfontosabb lelete egy friesachi denár¹⁰ utánverete (réz hamisítványa), amely a legalsó, vagyis legrégebbi padlórétegen, a házgödör közepén került elő. Tudomásom szerint ez az első ilyen éremlelet, amelyet nem egyszerűen a ház betöltésében találtak.

A ház

A ház (3. kép) a földbe mélyített, ún. gödör- vagy veremházak típusába tartozik, tetejét a ház középvonalában futó szelemengerenda tartotta. Ez a háztípus (illetve ennek változatai) az Árpád-korban általánosan elterjedt, és az egész Kárpát-

⁹ A rajzon a legalsó, vagyis legkorábbi padlószintet vízszintes, míg a legfelső, vagyis legkésőbbi padlószintet függőleges vonalakkal jelöltük.

¹⁰ Az érem meghatározását V. Székely György végezte el, segítségét ezúton is köszönöm.

medence területén megtalálható. A padlószint a jelenkori felszíntől csupán 50 cm-re volt, ez az átlagostól¹¹ eltérő, de természetesen lehetséges, hogy eredetileg mélyebben helyezkedett el, és a felszín az idők folyamán lekopott. Sok más feltáráshoz hasonlóan mi sem találtunk föld fölé emelkedő falnyomokat, sem annak jelét, hogy – és ez pont az ilyen, homokos talajba ásott házaknál merül fel – a falakat hogyan óvták az omlástól. Mérete alapján a közepesnél valamelyest nagyobbak közé tartozik, s ha figyelembe vesszük a Sabján–Takács-féle Árpád-kori lakóház-rekonstrukciót, belső tere igazán tágasnak mondható. Következtetések szerint ugyanis egy-egy veremház gödrének nagysága nem feltétlenül azonos az épület teljes alaprajzi kiterjedésével.¹² Ez különösen igaz a csorvásihoz hasonló, a házgödör területén kívülre nyúló, földbe vájt kemencével ellátott, homokos altalajba ásott veremházakra.¹³ Sabján Tibor statikai elemzése alapján a tető terhet nem lehet a gödör szélére, de a gödör közvetlen közelébe sem támasztani, mert a föld széle letörik. Vagyis a tetőnek a gödör szélétől távolabbra kell támaszkodnia, bár erre vonatkozóan régészeti nyom eddig nem került elő. Rekonstrukciós kísérletük – a tető elkészítése után ásták ki a ház gödrét – magyarázná a helyenként igen kis mélységű cölöplyukak előfordulását is. Ilyen csekély mélységű a csorvási ház nyugati cölöplyuka is, s így lenne magyarázható a déli oldalon nyíló bejárat cölöplyukainak csupán jelzésszerűen megmaradt nyoma.

A ház alapterületéből kiugró, földbe vájt, kívülről csatlakozó kemence a ritkábban előforduló típus az alföldi veremházakban, legjobb párhuzamait Bóna István közli Dunaújvárosból, bár azok méretei nagyobbak, erősen kiégett platnijuk és oldalfalaik is megmaradtak. Legnagyobb hasonlóságot a dunaújvárosi feltárás 10. objektumának kisméretű, ovális alakú kemencéje mutat.¹⁴ Gyakrabban találkozhatunk a ház sarkában meghagyott agyagkockába vájt kemencékkel, a csorvási ház esetében azonban ez nem lehetett megoldás, hiszen az altalaj nem agyagos. Megfigyeléseink szerint az északi falból induló, 2. számmal jelölt kemence¹⁵ a háznál korábbi lehetett, feltehetően a beomlott részt kitakarították és tiszta homokkal töltötték fel, ezért nem találtunk a belsejében égett agyagtapasztást. Ritka, de nem egyedi azonban a „kétkemencés” házgödör sem, Kiskunfélegyháza határában Somogyvári Ágnes¹⁶ az általa feltárt X. háznál tapasztalta ezt, V. Székely György¹⁷ pedig Kiskunfélegyháza-Belsőgalambosról közölt ilyet.

A kemencék előtt található mélyedéseket általában tüzelőgödörként szokták meghatározni, Csorváson azonban a 2. kemence előtti gödör sem hamut, sem fa-

¹¹ MESTERHÁZY 1983. 148, illetve SABJÁN 1999. 131. szerint az átlag 60–70 cm.

¹² TAKÁCS 1999. 99.

¹³ SABJÁN 1999. 132.

¹⁴ BÓNA 1973. 19.

¹⁵ Különös elhelyezkedése és nagyméretű előtere okán első gondolatunk az volt, hogy külső kemencéből alakították ki a házat, azonban ennek igen kis mérete eleve ellentmond. Lásd MÉRI 1963. 273.

¹⁶ SOMOGYVÁRI 1997. 88.

¹⁷ SZÉKELY 1997. 82.

szenet nem tartalmazott. Nagy mérete alapján azonban biztos, hogy rendeltetése nem volt esetleges. Közepén kisebb, téglalap alakú ledöngölt agyagtapasztást bontottunk ki. Bár itt sem találtunk tüzelésnyomokat, eredeti rendeltetése talán hasonló lehetett a dobozi ásatáson¹⁸ minden ház, a kiskunfélegyházai IV. ház¹⁹ vagy a Kiskundorozsma 26/78. lelőhely 72. ház²⁰ közepén talált letapasztott tűzhely-maradványokéval, csupán valami oknál fogva nem nagyon használták. Feltehetően az Árpád-kori házakban lakóik csak a legszükségesebb esetben tartózkodtak, esetleg csak bizonyos munkákat végeztek bennük, az élet akkoriban többnyire a házakon kívül folyt. Ez magyarázná azt az ellentmondást is, hogy bár a kemencék minimális használat nyomait mutatják, a ház ledöngölt agyagpadlóját többször is megújították, vagyis hosszú időn át lakott volt.

A ház északkeleti sarkában két csoportban talált 3, illetve 4 karólyuk valószínűleg a belső berendezésre utal, esetünkben – mivel a kemence közelében, annak gödre mellett mélyedt a ház aljába – talán a konyhai berendezéshez tartozott. Bóna István dunaújvárosi feltárásán²¹ ilyen kemence mellett kibontott karólyukat az üst számára levért ágascövek maradványának határozott meg. Ugyancsak a kemence melletti karólyukakat figyelt meg Méri István²² Tiszalök-Rázom 16. és 26. házánál, Kovalovszki Júlia²³ Tiszaeszlár-Bashalom 1. háznál, Pintér László²⁴ Ballószög 28. objektumánál.

Kérdéses a déli oldal közepénél kibontott gödör rendeltetése, leletanyagot egyáltalán nem találtunk benne, ha munkagödör volt, nem tudjuk, mire szolgálhatott. Párhuzamként felvetődhet Simonyi Erika Gyál 10. lelőhelyen²⁵ tett megfigyelése, ahol a házakban az ilyen nagyméretű gödrök tárológödörként funkcionáltak. Ott több esetben e tárolóvermek deszkaborításának nyomait is megfigyelték, az ásató rekonstrukciója szerint a deszkával lefedett gödör adta a ház lépcsős bejáratának alsó lépcsőfokát. Csorvason azonban sem a gödör kibélelésének, sem lefedésének nem észleltük a nyomát. Csupán az biztos, hogy a ház használata előtt a gödör funkciója megszűnt (talán beomlott, hiszen itt a homokos altalaj rendkívül omlékony), a legfelső, vagyis legkésőbbi – egyben legszélesebb – padlóréteg már fedte azt, ugyanúgy, mint a 2. kemence előtti gödör szélét. Feltehetően a háznál korábbi objektum lehetett.

Talán a bejárat helyét jelezte a ház déli szélének közepén és a nyugati oldalon a saroktól kb. 30 cm-re levő kis kikerekedés, mindenesetre az eddigi megfigye-

¹⁸ KOVALOVSZKI 1975. 209.

¹⁹ SOMOGYVÁRI 1997. 88.

²⁰ BÁLINT 2003b. 112.

²¹ BÓNA 1973. 16.

²² MÉRI 2000. 56, 82.

²³ KOVALOVSZKI 1980. 30.

²⁴ PINTÉR 1995. 190.

²⁵ SIMONYI 2003. 361.

lések szerint a bejárat többnyire a kemencével szemben lévő²⁶ oldalon, lehetőség szerint délről²⁷ nyílt.

A ház kora

A házban talált leletanyag jellegtelensége miatt nem igazán ad kronológiai támpontot, a cserépbogrács-töredékek is csupán az Árpád-korra utalnak.²⁸ Rendkívül szerencsés ebből a szempontból a keltező értékű pénzlelet (4. kép), melyet V. Székely György két friesachi pfennig éremképéből alkotott réz hamisítványként határozott meg. Előoldala CNA I. Cb17. Bernhard (1202–1256) karinthiai herceg verete az 1230-as évekből, hátoldala CNA. I. Ch11. Berthold (1218–1251) aquileiai pátriárka windischgrazi verete az 1230-as évekből. Valószínűleg Magyarországon készülhetett a 13. század első felében, a tatárjárás előtt, a friesachi pénzek hazai forgalmának legintenzívebb időszakában. Székely szerint ilyen éremkép-párosításból származó utánveret eddig nem volt ismert a kutatásban. Mivel az érem a padló legalsó rétegén került elő, majd az agyagtapasztást még többször megújították, a házat meglehetősen biztonságosan a 13. század első felére, közepére keltezhetjük. A pénzlelet ellenére a házat elhagyásakor igen alaposan kipakolták, így azt is elmondhatjuk, hogy nem valamilyen (természeti vagy katonai) katasztrófa – például a tatárjárás – során szűnt meg a használata.

A feltárás során ismételtelen bebizonyosodott, hogy a késő középkori forrásokban előforduló Csorvás falu területe már az Árpád-korban lakott volt, mint ahogy azt a régészeti topográfiai bejárások az egész Alföld késő középkori településeire nézve bebizonyították.²⁹ A 2006. évi feltárás során a megkutatott terület nagysága ellenére nem találtunk egyetlen késő középkori kerámiatöredéket sem, vagyis lelőhelyünkre is igaz Szőke Béla fél évszázados megállapítása: „A koraközépkori kunyhók rendszerint széles karéjban veszik körül a későbbi, sokkal kisebb területen fekvő falukat.”³⁰ Hasonló következtetésre jutott Mészáros Gyula Szekszárdon,³¹ Kovalovszki Júlia pedig általánosnak tartja, hogy az Árpád-kori nagyméretű, laza szerkezetű falvakkal szemben a települések később kisebbek, zártabbak lettek.³² Ugyanezen a véleményen van Mesterházy Károly, megállapítása szerint a falvak

²⁶ BÓNA 1973. 16; KOVALOVSZKI 1980. 41; MESTERHÁZY 1983. 147; SZÉKELY 1995. 167; BENCZE 1999. 21; MÉRI 2000. 61, 99; BÁLINT 2003a. 335; SIMONYI 2003. 361.

²⁷ KOVALOVSZKI 1975. 209; VÁLYI 1986. 234; PINTÉR 1995. 195.

²⁸ FODOR 1975. 252; TAKÁCS 1986.

²⁹ MRT 10. 26.

³⁰ SZŐKE 1955. 89.

³¹ MÉSZÁROS 1967. 93.

³² KOVALOVSZKI 1980. 13.

legkorábbi periódusában vannak egymástól legtávolabb a lakóházak, később ez a távolság csökken.³³

Mindezek alapján lehetséges, hogy ásatásunkon az Árpád-kori Csorvás legnyugatabbra eső házát találtuk meg, a későbbi korszakokban a település mind keletebbre és keletebbre koncentrálódott.³⁴

IRODALOM

BÁLINT 2003a

Bálint Marianna: Cölöpszerkezetes faház a Kiszombor-Nagyszentmiklósi úti Árpád-kori településen. *StudArch*, IX. (2003) 333–340.

BÁLINT 2003b

Bálint Marianna: Korai Árpád-kori objektumok a 26/78. lelőhely 1998. évi feltárásán. In: Szalontai Csaba (szerk.): *Úton-útfélen. Múzeumi kutatások az M5 autópálya nyomvonalán.* Szeged, 2003. 107–115.

BENCZE 1999

Bencze Zoltán: Beszámoló a Rákospalota-Újmajor területén 1995–1997 között folytatott régészeti feltárások középkori eredményeiről. In: Bencze Zoltán – Gyulai Ferenc – Sabján Tibor – Takács Miklós: *Egy Árpád-kori veremház feltárása és rekonstrukciója. Monumenta Historica Budapestinensa*, X. (1999) 9–72.

BLAZOVICH 1985

Blazovich László: *A Körös–Tisza–Maros köz középkori településrendje. Békéscsaba–Szeged*, 1985.

BLAZOVICH 2002

Blazovich László: *Városok az Alföldön a 14–16. században.* Szeged, 2002.

BÓNA 1973

Bóna István: VII. századi avar települések és Árpád-kori magyar falu Dunaújvárosban. *Fontes ArchHung*, (1973) 160.

CNA I

Koch, Bernhard: *Corpus Nummorum Austriacorum*. I. Wien, 1994.

CSÁNKI 1890

Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I. Budapest, 1890.

FODOR 1975

Fodor István: Cserépüstjeink származása. *ArchÉrt*, 102. (1975) 250–265.

³³ MESTERHÁZY 1983. 147.

³⁴ Ezúton is köszönöm lektoromnak, Mesterházy Károlynak hasznos kritikai megjegyzéseit és a javításokhoz adott segítségét.

- HAAN 1870a
Haan Antal: Békés vármegye hajdana. Pest, 1870.
- HAAN 1870b
Haan, Ludwig Aug.: Diplomatarium Békessiense. Pestini, 1870.
- KARÁCSONYI 1896
Karácsonyi János: Békés vármegye története. I–III. Gyula, 1896.
- KOVALOVSZKI 1965
Kovalovszki Júlia: Orosháza és környéke a magyar középkorban. In: Nagy Gyula (szerk.): Orosháza története. I. Orosháza, 1965. 175–203.
- KOVALOVSZKI 1975
Kovalovszki Júlia: Előzetes jelentés a dobozi Árpád kori faluásatásról. 1962–1974. ArchÉrt, 102. (1975) 204–223.
- KOVALOVSZKI 1980
Kovalovszki Júlia: Településásatások Tiszaeszlár-Bashalmon (Bronzkor, III–IV. és XI–XII. század). Fontes ArchHung, (1980) 106.
- KRISTÓ 1981
Kristó Gyula: Békés megye a honfoglalástól a törökvilág végéig. Nyolcszáz esztendő a források tükrében. Békéscsaba, 1981.
- MÉRI 1963
Méri István: Árpád-kori szabadban levő kemencék. ArchÉrt, 90. (1963) 273–280.
- MÉRI 2000
Méri István: Egy Árpád-kori magyar falu leletmentő ásatása Tiszalök-Rázom, 1950–53. Opuscula Hungarica, II. (2000) 148.
- MESTERHÁZY 1983
Mesterházy Károly: Településásatás Veresegyház-Ivacson. ComArchHung, (1983) 133–160.
- MÉSZÁROS 1967
Mészáros Gyula: Árpád-kori és késő-középkori telepmaradványok Szekszárdon. ArchÉrt, 94. (1967) 87–94.
- MRT 10
Jankovich B. Dénes – Medgyesi Pál – Nikolin Edit – Szatmári Imre – Torma István: Magyarország régészeti topográfiája. 10. Békés megye régészeti topográfiája. IV/3. Békés és Békéscsaba környéke. (Szerk.: Jankovich B. Dénes) Budapest, 1998.
- PINTÉR 1995
Pintér László: Árpád-kori falu Ballószög 91. lelőhelyen. MKBKM, 1994. (1995) 189–197.
- SABJÁN 1999
Sabján Tibor: A veremház rekonstrukciója. In: Bencze Zoltán – Gyulai Ferenc – Sabján Tibor – Takács Miklós: Egy Árpád-kori veremház feltárása és rekonstrukciója. Monumenta Historica Budapestinensa, X. (1999) 131–176.

SIMONYI 2003

Simonyi Erika: Beszámoló az M0 autóút Gyál 3. és Gyál 10. lelőhelyén feltárt Árpád-kori lakóházakról. BMMK, 24–25. (2003) 353–374.

SOMOGYVÁRI 1997

Somogyvári Ágnes: Árpád-kori településrészlet feltárása Kiskunfélegyháza határában. MKBKM, 1995–1996. (1997) 87–90.

SZATMÁRI 1999

Szatmári Imre: A középkori Csorvás és temploma. BMMK, 20. (1999) 83–145.

SZÉKELY 1995

Székely György, V.: Árpád-kori települések kutatása Kecskemét-Hetényegyháza Belsőnyírben (M5 autópálya 65. és 68. lelőhely). MKBKM, 1994. (1995) 167–173.

SZÉKELY 1997

Székely György, V.: Gazdálkodás és életmód egy Árpád-kori településen (Kiskunfélegyháza-Belsőgalambos, M5 131. lelőhely). MKBKM, 1995–1996. (1997) 81–86.

SZŐKE 1955

Szőke Béla: Cserépbográcsaink kérdéséhez. ArchÉrt, 82. (1955) 86–90.

TAKÁCS 1986

Takács, Miklós: Die arpadenzeitlichen Tonkessel im Karpatenbecken. Varia Archaeologica Hungarica, (1986).

TAKÁCS 1999

Takács Miklós: Lakóház-rekonstrukciók az Árpád-kori telepkutatásban. (Tudománytörténeti áttekintés). In: Bencze Zoltán – Gyulai Ferenc – Sabján Tibor – Takács Miklós: Egy Árpád-kori veremház feltárása és rekonstrukciója. Monumenta Historica Budapestinensa, X. (1999) 93–129.

VÁLYI 1986

Vályi Katalin: Árpád-kori falusi építmények a szeri monostor területéről. ArchÉrt, 113. (1986) 224–235.

Haus aus der Arpadenzeit in Csorvás des Mittelalters

- Ildikó S. Turcsányi -

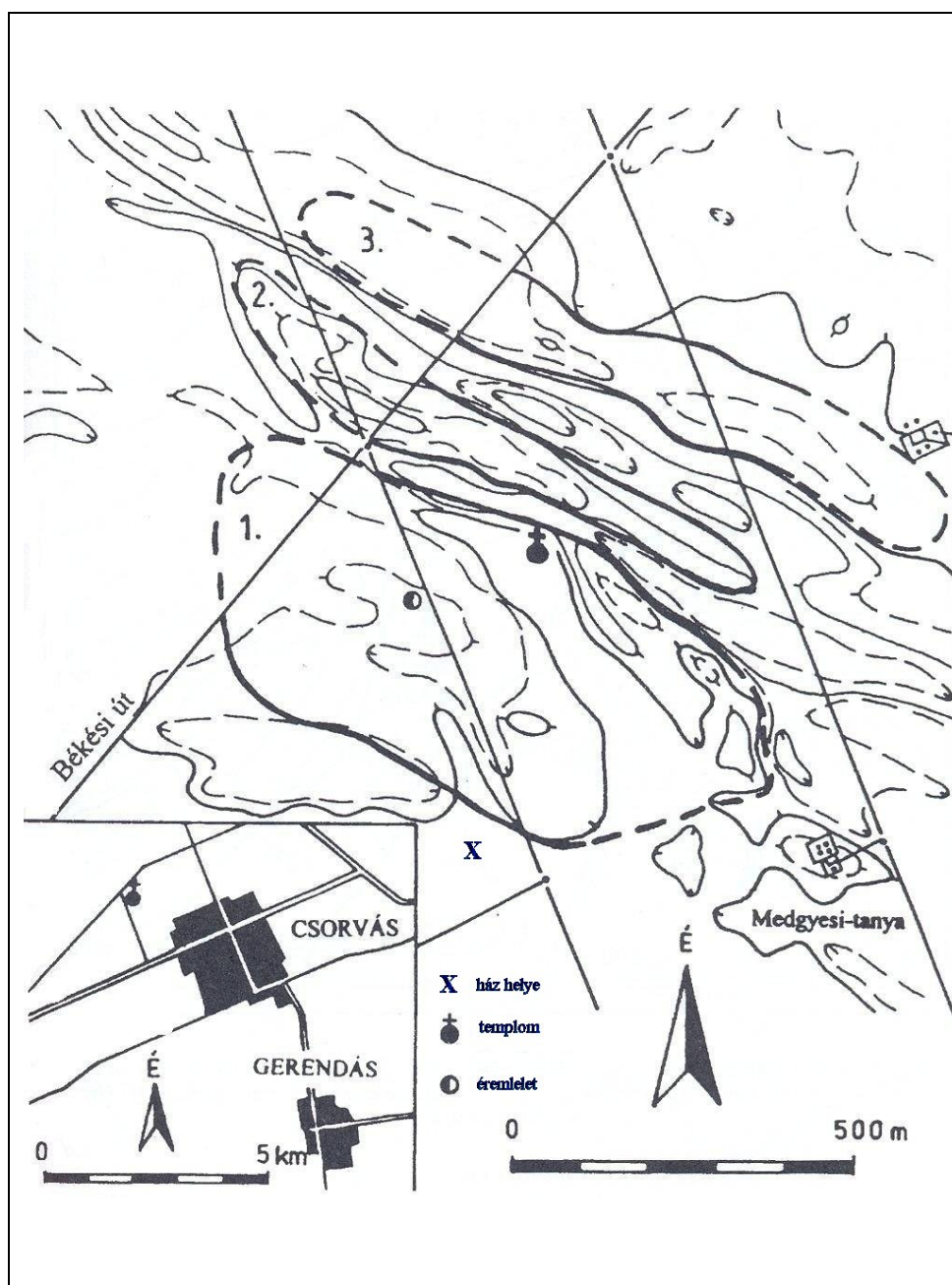
Resume

Im Oktober 2006 haben wir archeologische Forschungen am Fundort Felső-Sas Halom in Csorvás durchgeführt. Wir mussten die Grenzen der hiesigen Sandgrubenarbeiten festsetzen, da sich das vernichtete mittelalterliche Dorf nach der Meinung der Forscher auf Grund der Oberflächenbefunde hier befinden kann. Das Dorf wurde das erste Mal im von László V. am 12. Mai 1456 in Buda ausgestellten Diplom erwähnt. Zur ersten Probegrabung ist es 1997 an der Stelle der Kirche des Dorfes unter der Führung von Imre Szatmári gekommen.

2006 haben die Arbeitsmaschinen 7 Gräben gemacht, die dort gefundenen sporadischen Objekte haben die Grenze der Sandgewinnung bestimmt. 5 kleine Gräbenteile, eine große Grube und eine halb in den Boden gegrabene Hausgrube aus der Arpadenzeit wurden gefunden. Unter den zwei kleinen ovalen Öfen des Hauses wurde der Frühere in die Mitte der nördlichen Wand, und der Spätere, wahrscheinlich öfter benutzte in die nordwestliche Ecke ausgehöhlt. Vor dem früheren Ofen haben wir eine Brenngrube mit kleinem gestampftem Boden in der Mitte gefunden. Neben der Brenngrube, in der nordöstlichen Ecke des Hauses haben sich in zwei Gruppen Pfahllöcher befindet. In der südlichen - südöstlichen Hälfte des Grubenhauses haben wir einen stark gestampften Tonschlag gefunden, an manchen Stellen war mehrmals erneute Bodenschicht zu sehen. In der Mitte der südlichen Wand ist eine tiefe, aber im Laufe der Verwendung wahrscheinlich eingestürzte Arbeitsgrube. Die Spuren des Einganges haben wir in der westlichen Hälfte der südlichen Wand gesehen.

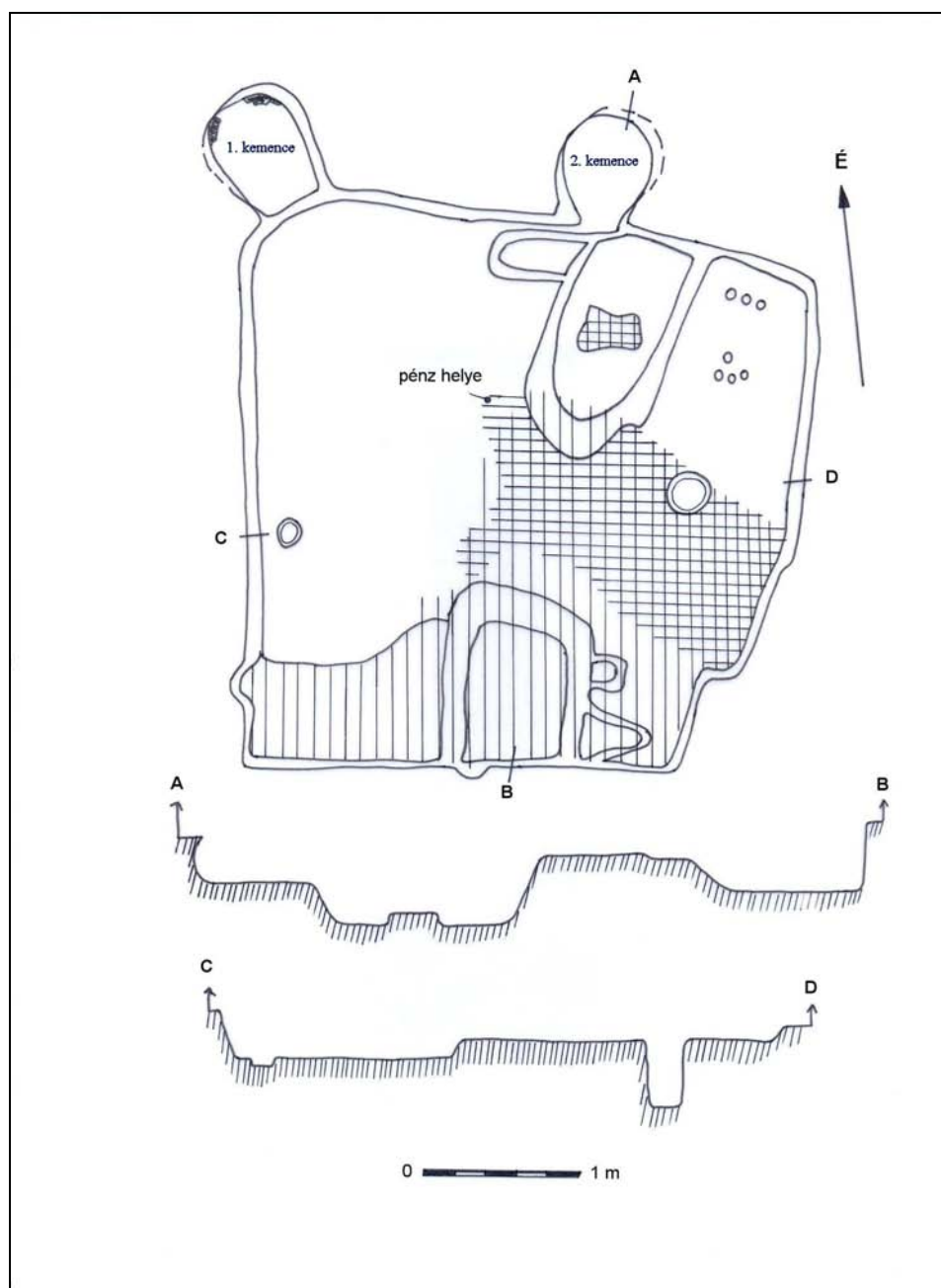
Das Datum des Hausbaus kann durch einen verfälschten Friesacher Pfennig gut eingegrenzt werden, der laut György Székely V. am Ende der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts, in der Zeit der Tatarensturmes hergestellt wurde.

*S. Turcsányi Ildikó
Jantyik Mátyás Múzeum
H-5630 Békés, Széchenyi tér 4.
E-mail: turcsanyi.ildiko@freemail.hu*

1. kép. Szatmári Imre térképe (SZATMÁRI 1999. 117) a templom, az 1974-ben előkerült éremlelet és a 2006-ban feltárt Árpád-kori ház jelölésével

Árpád-kori ház a középkori Csorvás faluhelyről

2. kép. Csorvás 1. lelőhely, 7. objektum rajza: Árpád-kori ház

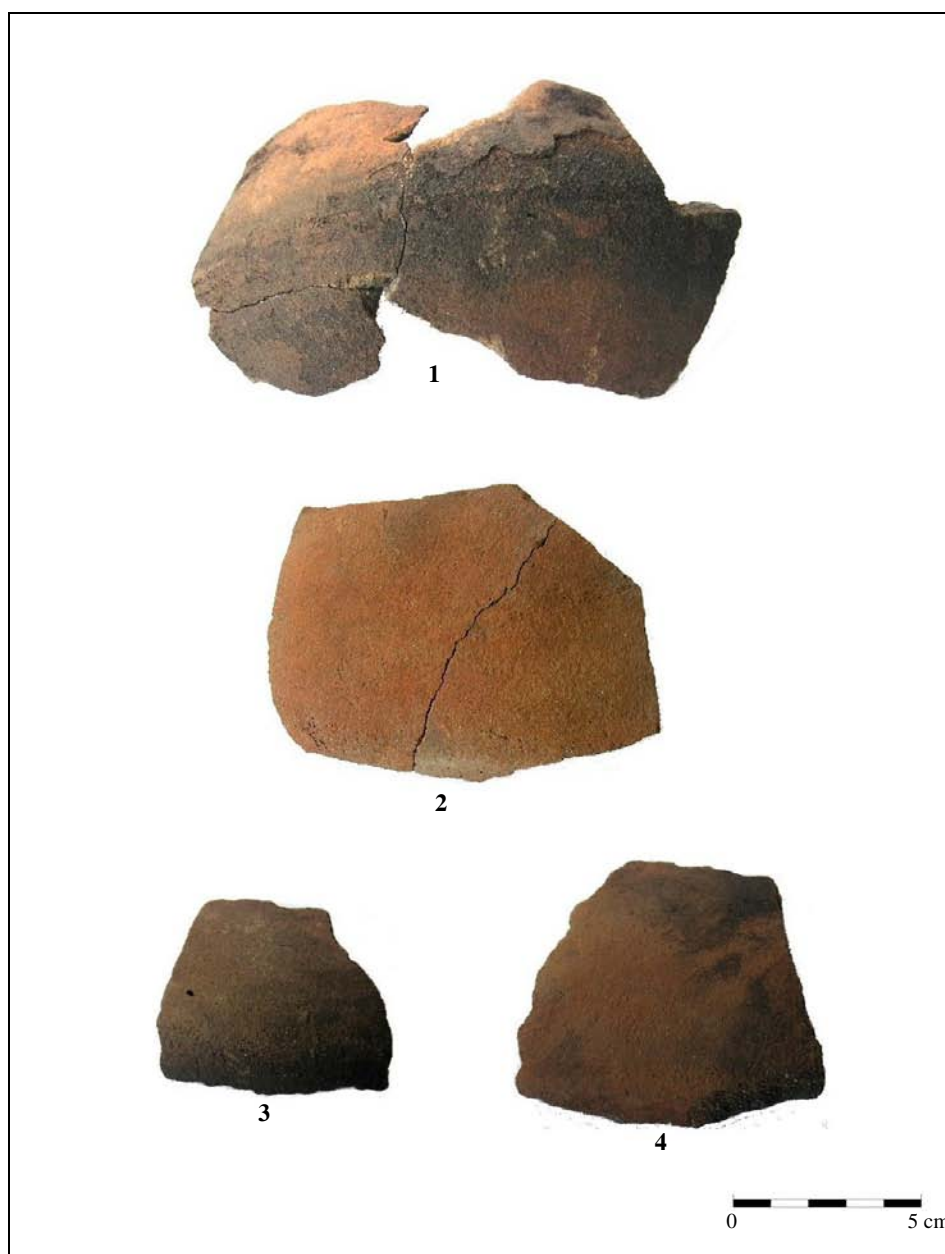
3. kép. A csorvási Árpád-kori ház gödre teljesen kibontva

4. kép a–b. A ház padlóján talált friesachi érem előoldala és hátoldala

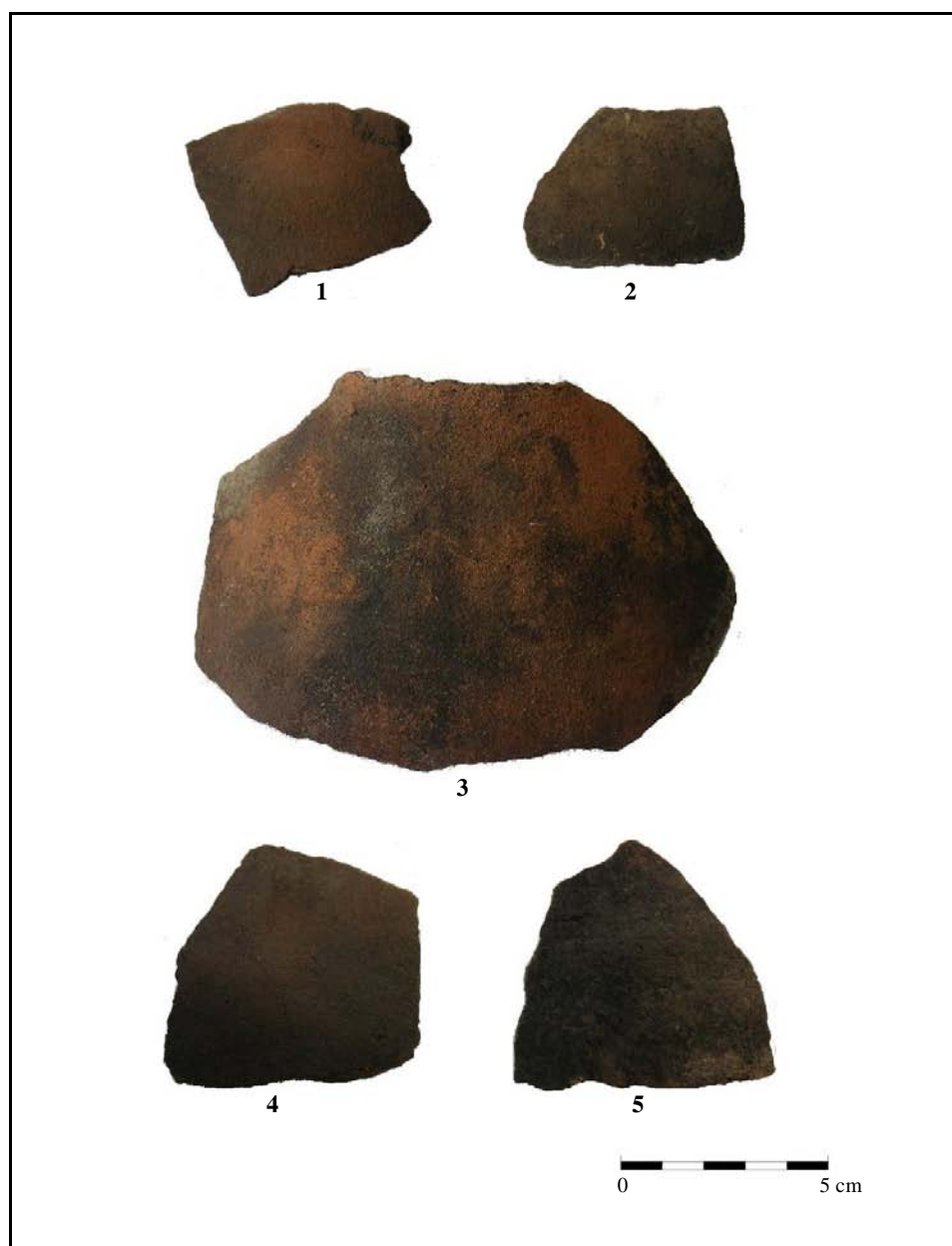
5. kép. Cserépbográcsok peremtöredékei a ház betöltéséből

6. kép. Cserépbográcsok oldaltöredékei a ház betöltéséből

7. kép. Fazekak peremtöredékei a ház betöltéséből

8. kép. Fazekak oldaltörédei a ház betöltéséből